

Анна ФЕДАК,orcid.org/0000-0002-7261-6889

доктор філософії з архітектури та містобудування,
доцент кафедри дизайну та основ архітектури
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) anna.y.fedak@lpnu.ua

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ УТОПІЇ: ОБРАЗ «КРАЇНИ ДОСТАТКУ» У ТВОРАХ МИСТЕЦТВА

«Країна достатку» – фольклорна утопія середньовічного походження, що уособлює ідею життя без праці та з необмеженим доступом до різних благ, таких як їжа, коштовності тощо. У художніх і літературних творах цей образ часто виконував сатиричну функцію, висміюючи лінощі та ненаситність. Він широко представлений у європейській культурі, проте у мистецтвознавчих дослідженнях його візуальні репрезентації висвітлені відносно обмежено. В межах даної роботи було розглянуто низку наявних наукових праць, що зосереджуються переважно на літературних джерелах, тоді як аналіз художніх творів подається епізодично. Метою цієї статті є аналіз окремих візуальних втілень мотиву «країни достатку» у творах мистецтва XVI–XVII століть.

Найдавніший опис «країни достатку» зафіксований у «Кілдєрських віршах» (XIV ст., Ірландія), де вона постає як простір без праці з ріками вина, молока й меду та готовими до споживання стравами. Подібні уявлення зустрічаються в різних культурах, зокрема в образі Любберленду в Швеції, Шларaffenланду в Німеччині тощо. Найстарішим візуальним відтворенням вважається гравюра Жака Клузару (середина XVI ст.), що зображає сцени бенкетів і святкувань.

В даній статті проаналізовано картину Пітера Брейгеля Старшого «Країна ледарів» (1567 р.), гравюру Ніколо Неллі «Земля Кокейн» (1564 р.) та роботу невідомого автора «Опис міста Кокейн, де більше заробляють ті, хто більше не працює» (17 століття). Це дає змогу виявити трансформацію уявлень про «країну достатку» у європейській художній традиції та її роль як інструменту сатири й соціальної критики. У проаналізованих працях прослідковується спільність мотивів, а саме надмірна кількість їжі та земних благ, відсутність праці, інверсія звичних норм. Водночас, спостерігаються і відмінності у способах їх візуалізації залежно від культурного та історичного контексту. Порівняння показує, що кожен твір демонструє власний підхід до втілення утопічного мотиву: від алегорично-сатиричної цілісності до серійної оповіді та картографічного упорядкування. Це свідчить про багатозаровість культурного образу «країни достатку» та його адаптивність до різних художніх і соціальних контекстів.

Ключові слова: «країна достатку», ідеальний світ, образність, утопія, гравюра.

Anna FEDAK,orcid.org/0000-0002-7261-6889

PhD,

Associate Professor at the Department of Design and Architecture Fundamentals
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) anna.y.fedak@lpnu.ua

VISUALIZATION OF UTOPIA: THE IMAGE OF THE “LAND OF ABUNDANCE” IN ART

«The Land of Abundance» is a medieval folkloric utopia that embodies the idea of life without labor and with unlimited access to various goods, such as food and precious objects. In artistic and literary works, this image often fulfilled a satirical function, ridiculing idleness and gluttony. Although it is widely represented in European culture, its visual representations remain relatively underexplored in art historical research. Existing studies focus mainly on literary sources, while the analysis of artistic works is presented only sporadically. The aim of this article is to examine selected visual embodiments of the motif of the «land of abundance» in sixteenth- and seventeenth-century art.

The earliest description of the «land of abundance» is found in the Kildare Poems (14th c., Ireland), where it appears as a space without labor, with rivers of wine, milk, and honey, and ready-to-eat food. Similar ideas are present in many cultures, such as the image of Lubberland in Sweden or Schlaraffenland in Germany. The oldest known visual representation is attributed to the Swiss artist Jacques Clouet (mid-16th c.), whose engraving depicts scenes of banquets and feasting.

This article contains an analysis of Pieter Bruegel the Elder's painting «The Land of Cockaigne» (1567), Nicolò Nelli's engraving «The Land of Cockaigne» (1564), and an anonymous seventeenth-century print entitled «Description of the town of Chucagna where those who work less earn more». This makes it possible to trace the transformation of the notion

of the «land of abundance» within the European artistic tradition and its role as a tool of satire and social critique. The works analyzed reveal shared motifs—abundance of food and material wealth, the absence of labor, and the inversion of social norms—while also demonstrating differences in their visual strategies depending on cultural and historical context. The comparison shows that each work adopts a distinct approach to visualizing the utopian theme: from allegorical satire to serial narration and cartographic ordering. This attests to the multilayered nature of the cultural image of the «land of abundance» and its adaptability to diverse artistic and social contexts.

Key words: "land of abundance", ideal world, imagery, utopia, engraving.

Постановка проблеми. «Країна достатку», або «країна Дармоїдів», – уявний світ, що постає як утопія без необхідності працювати, де всі блага, зокрема їжа та одяг, є доступними усім бажаючим. Ця концепція походить з середньовічних легенд та народних оповідань і втілює ідею ідеального, легкого життя, де всі бажання задовольняються без будь-яких умов чи спеціальних дій. У різних культурних традиціях існують свої трактування «країни достатку», що часто використовуються для висміювання лінії або жадоби, показуючи, що безмірне споживання не приносить справжнього щастя або задоволення.

Актуальність аналізу втілення «країни достатку» у творах мистецтва зумовлена потребою осмислення того, як художні образи відображають суспільні настрої різних епох: від іронічного зображення ледарства та надмірності до утопічних візій і соціальної критики. Попри наявність численних літературних та культурологічних інтерпретацій цього мотиву, мистецькі приклади часто залишаються поза увагою або згадуються фрагментарно. Відповідно до цього, актуальним є навіть частковий аналіз конкретних творів, у яких виявляється цей образ, з метою окреслення способів його художнього втілення.

Аналіз досліджень і публікацій. Образ «країни достатку» є поширеним у культурній традиції Європи, однак у мистецтвознавчій науці він вивчений лише частково. Опрацьовані дослідження зосереджуються переважно на літературних джерелах та соціокультурних інтерпретаціях, тоді як візуальні твори розглядаються епізодично. До прикладу, аналізу значення зображення країни Кокейн у англійській літературі присвячено: наукову працю Ірен Говард, в якій розглянуто ідеї «країни достатку» як бурлескної літератури та проаналізовано утопічні наративи твору (Howard, 1964); статтю Ейслінг Бірн, що містить результати дослідження походження мотиву «країни достатку» в середньовічній англійській поезії та зв'язок із європейською традицією (Byrne, 2017).

Росс Франк аналізує картину Пітера Брейгеля Старшого «Країна ледарів», як сатиричне або фантастичне зображення утопічної «країни достатку», що має політичний і гуманістичний підтекст. Дослідник вбачає в картині спрямовану

критику до тих, хто залишався байдужим або задовольнявся безпечним достатком замість активної участі в тодішніх політичних змінах (Frank, 1991).

Ізабелла Огарт дослідила взаємозв'язок між текстом і зображенням на гравюрі «Земля Кокейн» Ніколо Неллі, проаналізувала символіку, композиційні рішення та культурні алюзії твору, щоб показати, як художник утілює уявлення про достаток у візуально-географічному форматі (Augart, 2023).

Метою даної статті є виявлення та аналіз окремих візуальних репрезентацій образу «країни достатку» у творах мистецтва 16–17 століття, а саме у картині Пітера Брейгеля Старшого «Країна ледарів» (1567 р.), гравюрі Ніколо Неллі «Земля Кокейн» (1564 р.) та роботі невідомого автора «Опис міста Кокейн, де більше заробляють ті, хто більше не працює» (17 століття).

Виклад основного матеріалу. Відомо декілька різних середньовічних текстів, що містять опис «країни достатку», в якій прославляється лінь; смачна їжа з'являється одразу готовою; ріки, озера та моря наповнені вином, молоком та іншими смачними напоями, а будинки побудовані з солодошів. Художні роботи переважно відображають образи «країни достатку» закладені поемами та іншими працями про неї. Важливо відзначити, що хоча ця тема була поширеною в літературі та масовій культурі, її пряме зображення на гравюрах та ілюстраціях не завжди було чітким або центральним. Ці образи часто використовувалися більше як символічне чи алегоричне посилення на критику соціальних умов або для сатири на людські бажання та дурниці.

Найдавнішим відомим джерелом, у якому зафіксовано опис країни Кокейн, вважають один із збережених «Кілдерських віршів» (з англ. «The Kildare Poems»), датований орієнтовно серединою XIV століття та створений на території Ірландії. Він містить зображення міфічної країни, мешканці якої хоч і є монахами, проте їхньою визначальною рисою є ледарство. Особливістю цієї країни є незвичайна природа: тут ніколи не буває нічної темряви; основні водойми, а саме чотири річки, в яких замість води тече молоко, вино, мед та олія; дерева рясніють фруктами; а вже готові до споживання птиці залітають одразу до рота тощо (Byrne, 2017).

Описана в цих віршах країна достатку Кокейн має аналоги в культурах багатьох народів по всьому світу. В цьому образі закладено мрію про ідеальний простір, де життя легке, невичерпні природні ресурси, і зовсім непотрібна праця. До прикладу, в Швеції цю ідею втілено в описах уявної країни Любберленд з поеми «Запрошення до Любберленду». Для її зображення використовуються схожі символи, відповідно вона постає як багата на різні блага держава (фонтани бренді, ріки вин тощо), в якій також можна взагалі не працювати (Howard, 1964, с. 73–74).

Вважається, що автором найстарішої гравюри, що відтворює образ «країни достатку» є робота швейцарського художника Жака Клузару створена приблизно між 1547 і 1578 роками. Твір містить зображення численних сцен святкування і трапез, нескінчену кількість їжі та напоїв (Frank, 1991).

В німецькій культурі бачення «країни добробуту» відображає Шлараффенланд (нім. Schlaraffenland) – місце, де життя безтурботне, із розкішними стравами та відсутністю роботи. Нідерландський художник Пітер Брейгель Старший у своїй картині «Країна ледарів» (1657 року) зобразив притаманні німецькій культурі бачення Шлараффенланду (Howard, 1964). Композиція зосереджена на трикутному розташуванні персонажів, які уособлюють духовенство, селянство та лицарство, що перебувають у стані бездіяльності. Робота містить значну кількість готової до споживання їжі, що відповідає легенді: гору каші, яка слугує «входом» до країни (А); огороження сплетене з ковбаси (Б); будівлю, дах якої вкрито спеченими пирогами (В); смажене поросся, що чекає, щоб його з'їли (Г); запечену птицю, яка самостійно лягає на тарілку (Д); зварене яйце, що саме перевертається в напрямку до людей (Е) тощо (рис. 1).

Рис. 1. «Країна ледарів», П. Брейгель Старший (Bruegel, 1567)

В італійському фольклорі зустрічається назва «Куккагна» (іт. Cuccagna), що дослівно можна

перекласти як «гарний час». Відмінною рисою італійського бачення «країни достатку» є описані гори сиру та казани заповнені макаронами (Howard, 1964, с. 73–74). Варто зазначити, що орієнтовно до кінця 18 століття в багатьох містах Італії проходили регулярні фестивалі Кокейну, для яких будувались фортеці та будинки з їжі, на дерева вішали вже зготовлених птахів та інші смачні страви. Біднякам дозволялось збирати цю їжу та залишати її собі, в той час, як заможне населення спостерігало за цим з балконів. Досить часто частина учасників травмувалась у тисняві, що сприяло поступовій відмові від свята в другій половині 18 століття (Ewbank, 2017).

В 2015 році в Мілані, Італія, було представлено виставку «Міф про Кокейн. Друковані зображення з колекції Bertarelli», що включала понад 150 мистецьких робіт створених протягом XVI–XX століть. Усі роботи зображали ідеальний світ, в якому можна не працювати, не має відповідальності, а усі блага даються без жодних зусиль (Il mito del Paese, 2015). До прикладу, венеціанський художник Ніколо Неллі створив гравюру «Земля Кокейн», 1564 року (рис. 2).

Рис. 2. Гравюра «Земля Кокейн» Ніколо Неллі (Nelli, 1564)

Ця робота є фактично зображенням-оповіддю, оскільки містить окремі сцени життя людей, що супроводжуються короткими текстовими поясненнями. Сумарно картину формує 40 написів

У верхній частині гравюри зображено невеликий сад з деревами на яких ростуть вже запечені млинці (А). Один з фрагментів тексту (Б), що супроводжує ці зображення можна перекласти наступним чином: «Дерева дарують млинці, на які падає мед прямо з небес». Чітко відображаючи надпис, зверху показано хмари, з яких стікає мед (В). На ще одній групі дерев ростуть вже готові,

засмажені птахи, а поруч сидять сови, що виконують специфічну функцію: скидають на землю одяг, схожий на плащі, повністю пошиті та готові для носіння (Г). Поруч з зображенням подано текст (Д), що можна перекласти як «Вони б'ють птахів жердинами з дерев, що утворює грудки. А сови випускають плащі». У лівій частині композиції зображено круглий стіл, за яким четверо постатей споживають страву з птахів, що падають до них готовими (Е). Цей фрагмент підписано (Є) «Сидячи тут за столом, на вас падають каплуни, індики, куріпки й фазани, а також усілякі смажені птахи». Позаду саду розташовані гори (Ж), які, відповідно до поданого на гравюрі тексту, є пагорбами прянощів (рис. 3).

Рис. 3. Фрагмент гравюри «Земля Кокейн» Ніколо Неллі

Гравюра 17 століття невідомого автора «Опис міста Кокейн, де більше заробляють ті, хто більше не працює» (італ. «Discriptione del paese di Chucagna dove chi manco lavora più guadagna») має схожу структуру: окремі сцени, що супроводжуються коротким текстовим описом формують єдину картину. Ця робота має характерну композицію: низка малих сцен, кожна з яких супроводжується короткими поясненнями, зібрані разом, щоб утворити єдину алегоричну картину надмірного достатку, ледарства та сатири на тяжку буденність. У ній ілюструється утопічний світ, де ріки вина, дощ із м'ясних страв, фонтани хліба, дерева з тістечками (рис. 4).

У верхньому лівому кутку зображено хмари (А), з яких замість дощу на землю падають коштовності. Супровідний текст відзначає «Тут ллє дощ з перлів та діамантів». На задньому плані зображені гори з золотом та вже відчеканеними монетами (Б). Підписи до цього фрагменту можна перекласти наступним чином: «Родовища скудо та чекіні» і «Золоті гори». Терміном скудо та чекіні в різні періоди називали золоті та срібні монети (Stahl, 2016). Таке зображення є алегорією «гір,

багатих на монети», тобто у країні Кокейн навіть у надрах землі замість корисних копалин вже готові гроші. По річці рухаються кораблі, навантажені виноградом, салатом та іншою їжею (В). Центральним елементом гравюри є «Найвідоміша гора Кокейн», що показана як великий котел, з якого випадають готові пиріжки (Г). На протилежному березі річки ростуть дерева, на яких замість плодів фруктів зображено тарілки та глечики (Д), а підпис стверджує, що це «дерева, що дають плоди різного роду». Поруч з деревом (Е) «озеро з пирогів і ліверних ковбасок», поля готових до споживання гусок та більшого розміру пиріжків, невеликих купок дрібного цукру тощо (рис. 5).

Рис. 4. Гравюра «Discriptione del paese di Chucagna dove chi manco lavora più guadagna» (Discriptione del paese di Chucagna)

Рис. 5. Фрагмент гравюри «Discriptione del paese di Chucagna dove chi manco lavora più guadagna»

Висновки. В межах даної статі було проаналізовано три мистецькі твори, а саме картину Пітера Брейгеля Старшого «Країна ледарів» (1567 р.), гравюру Ніколо Неллі «Земля Кокейн» (1564 р.) та роботу невідомого автора «Опис міста Кокейн, де більше заробляють ті, хто більше не працює» (17 століття). Проаналізовані напрацювання під-

тверджують, що мотив «країни достатку» був відносно поширеним у європейському мистецтві та відтворював уявлення про надмірність і легкість життя без праці, що постає в символічних формах – дощу з їжі, дерев, які плодоносять готовими стравами, гір золота чи монет тощо. Композиційно гравюри схожі, та формують цілісну «карту», де кожна сцена має власний сюжет з відповідним підписом, а їхнє поєднання утворює топографію ідеального світу. Така структура дозволяла глядачеві «прочитувати» уявний простір як реальну географію, водночас сатирично й утопічно. Попри гротеск і комізм, ці роботи не лише розважали, а й транслиували моральний та суспільний підтекст: засудження

жадібності, ледарства, надмірності. Показово, що працювати в цих країнах вважалося злочином, що підкреслювало іронічну інверсію цінностей.

Порівняння показує, що кожен твір демонструє власний підхід до втілення утопічного мотиву: від алегорично-сатиричної цілісності (в роботі Пітера Брейгеля Старшого «Країна ледарів») до серійної оповіді та картографічного упорядкування (в гравюрі Ніколо Неллі «Земля Кокейн»). Аналіз даних візуальних джерел дозволяє простежити, як формувалися уявлення про достаток і утопію в європейській культурі, та показує, що навіть у комічних формах закладено глибокі роздуми про працю, споживання й суспільні ідеали.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Howard, I. T. The land of Cockayne: a study of the Middle English poem and the traditions to which it is related. Thesis, Dissertation / Vancouver, British Columbia: University of British Columbia, 1964. 146 p.
2. Byrne, A. The Land of Cockaigne. *The Encyclopedia of Medieval Literature in Britain*. 2017. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118396957.wbemlb094> (Дата звернення 02.09.2025).
3. Frank R. H. An Interpretation of Land of Cockaigne (1567) by Pieter Breugel the Elder. *The Sixteenth Century Journal*. 1991. Vol. 22, No. 2 (Summer). Pp. 299-329. URL: <https://www.jstor.org/stable/2542737> (Дата звернення 20.08.2025).
4. Augart I. Nel Paese di Cuccagna Nicolò Nelli and the Topographies of Abundance. *Food and History*. 2023. Volume 21, Issue 1. Pp. 133-156. URL: <https://doi.org/10.1484/J.FOOD.5.133325> (Дата звернення 11.08.2025).
5. Bruegel, P. Das Schlaraffenland. 1567. *Alte Pinakothek München*: [сайт]. URL: <https://www.sammlung.pinakothek.de/en/artwork/01G1P9YLkE> (Дата звернення 15.07.2025).
6. Ewbank, A. The Forgotten Italian Tradition of Building Monumental Food Palaces. Then destroying them in a literal hunger games. *Atlas Obscura*: [сайт]. 2017. URL: <https://www.atlasobscura.com/articles/cuccagna-italy-food-tradition> (Дата звернення 18.07.2025).
7. Il mito del Paese di Cuccagna. Immagini a stampa dalla Raccolta Bertarelli. *ARTE. The map of Art in Italy*: [сайт]. 2015. URL: <https://www.arte.it/guida-arte/milano/eventi/mostra-il-mito-del-paese-di-cuccagna-immagini-a-stampa-dalla-raccolta-bertarelli-17857> (Дата звернення 25.07.2025).
8. Nelli N. The Land of Cockaigne. 1564. *National Gallery of Art*: [сайт]. URL: <https://www.nga.gov/artworks/48501-land-cockaigne> (Дата звернення 27.07.2025).
9. Discription del paese di Chucagna doue chi manco lavora piu guadagna. *Wellcome Collection*: [сайт]. URL: <https://wellcomecollection.org/works/fby24d44> (Дата звернення 28.07.2025).
10. Stahl, A. M. Venetian Coinage and Money of Account: An Introduction for Researchers. *News on the Rialto*. 2016. Vol. 35. Pp. 18-20. URL: https://www.academia.edu/28530477/Money_and_coinage_in_Venetian_Crete_c_1400_1669_an_introduction (Дата звернення 28.07.2025).

REFERENCES

1. Howard, I. T. (1964). The land of Cockayne: a study of the Middle English poem and the traditions to which it is related. Thesis, Dissertation / Vancouver, British Columbia: University of British Columbia. 146.
2. Byrne, A. (2017). The Land of Cockaigne. *The Encyclopedia of Medieval Literature in Britain*. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118396957.wbemlb094> (Accessed 02.09.2025).
3. Frank R. H. (1991). An Interpretation of Land of Cockaigne (1567) by Pieter Breugel the Elder. *The Sixteenth Century Journal*. Vol. 22, No. 2. 299-329. URL: <https://www.jstor.org/stable/2542737> (Accessed 20.08.2025).
4. Augart I. (2023). Nel Paese di Cuccagna Nicolò Nelli and the Topographies of Abundance. [In the Land of Cockaigne Nicolò Nelli and the Topographies of Abundance]. *Food and History*. Vol. 21, Issue 1. 133-156. URL: <https://doi.org/10.1484/J.FOOD.5.133325> (Accessed 11.08.2025). [in Italian].
5. Bruegel, P. (1567). Das Schlaraffenland. *Alte Pinakothek München*. URL: <https://www.sammlung.pinakothek.de/en/artwork/01G1P9YLkE> (Accessed 15.07.2025).
6. Ewbank, A. (2017). The Forgotten Italian Tradition of Building Monumental Food Palaces. Then destroying them in a literal hunger games. *Atlas Obscura*. URL: <https://www.atlasobscura.com/articles/cuccagna-italy-food-tradition> (Accessed 18.07.2025).
7. Il mito del Paese di Cuccagna. Immagini a stampa dalla Raccolta Bertarelli. (2015). [The Myth of the Land of Cockaigne. Printed images from the Bertarelli Collection.]. *ARTE. The map of Art in Italy*. URL: <https://www.arte.it/guida-arte/milano/eventi/mostra-il-mito-del-paese-di-cuccagna-immagini-a-stampa-dalla-raccolta-bertarelli-17857> (Accessed 25.07.2025). [in Italian].
8. Nelli N. (1564). The Land of Cockaigne. *National Gallery of Art*. URL: <https://www.nga.gov/artworks/48501-land-cockaigne> (Accessed 27.07.2025).
9. Discription del paese di Chucagna doue chi manco lavora piu guadagna. [Description of the town of Chucagna where those who work less earn more]. *Wellcome Collection*. URL: <https://wellcomecollection.org/works/fby24d44> (Accessed 28.07.2025). [in Italian].
10. Stahl, A. M. (2016). Venetian Coinage and Money of Account: An Introduction for Researchers. *News on the Rialto*. Vol. 35. 18-20. URL: https://www.academia.edu/28530477/Money_and_coinage_in_Venetian_Crete_c_1400_1669_an_introduction (Accessed 28.07.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.10.2025
 Дата публікації: 24.11.2025